Lärarhandledning · Samhällskunskap och historia · Åk 8 till gymnasiet · 70 minuter

Vem förtjänar fredspriset?

Klassen blir Nobelkommittén. Eleverna läser Alfred Nobels handskrivna testamente och skriver egna krav för vem som ska få fredspriset. De prövar kraven mot åtta riktiga prismotiveringar och ser hur priset har breddats. I grupp bedömer de fyra verkliga pris med bara det kommittén visste då, vänder bladet och prövar bedömningen mot det som hände sen. Till sist prövar de det senaste priset, som ingen ännu vet hur det går med.

Lektionens fråga

Vem förtjänar fredspriset?

1	2	3	4	5	6
Ta ställning	Testamentet	Motiveringarna	Facit i efterhand	Årets pris	Innan du går
6 min	12 min	12 min	22 min	10 min	8 min

Koppling till läroplanen

Centralt innehåll i korthet, inte ordagranna citat.

Lgr22, åk 7 till 9

Samhällskunskap: mänskliga rättigheter, demokrati, internationellt samarbete för fred och säkerhet.

Historia: konflikter och fredsarbete under 1900-talet, avkoloniseringen och apartheid.

Förmågor: granska källor, värdera och ta ställning med argument.

Gy25, nivå 1

Samhällskunskap: internationella relationer, konflikter och fredsarbete, mänskliga rättigheter.

Historia: 1900-talets konflikter och deras följder.

Förmågor: källkritik och värdering av beslut i efterhand.

Det här ska eleverna ta med sig

1. Testamentet är kort. Priset ska gå till den som har gjort mest eller bäst för vänskap mellan folken, för färre arméer och för fredsmöten, under det senaste året.
2. Nobelkommittén har breddat priset till mänskliga rättigheter, humanitärt arbete, miljö och demokrati. Den förklarar det med att en varaktig fred kräver det. Det är en tolkning av testamentet, och den går att diskutera.
3. Ibland belönar priset något som redan har lyckats. Ibland vill kommittén hjälpa något som pågår. Det andra är ett vågspel: det kan gå som i Sydafrika 1994 eller som i Etiopien 2020.
4. Ett fredspris kan inte tas tillbaka. Därför går ett pris att bedöma på två sätt: utifrån det man visste när det delades ut, och utifrån det som hände sen.

Förbered

- [ ] Skriv ut med knappen Skriv ut till klassen på lektionssidan. Ange antal elever.
- [ ] Utan knappen: Mitt blad ett per elev (ett ark), parhäftet ett per par (två ark), ett gruppblad per grupp om fyra (ett ark, A till D) och Årets pris ett per par (enkelsidigt). Allt annat dubbelsidigt.
- [ ] För 28 elever: 28 + 28 + 7 + 14 = 77 ark.
- [ ] Kontrollera att Årets pris är det senaste. Det byts varje oktober på lektionssidan.
- [ ] Öppna presentationen. Bild 1 ska synas när eleverna kommer in.

Känsligt

Två av fallen handlar om krig och om förföljelse av en folkgrupp (Tigray i Etiopien och rohingyerna i Myanmar). Elever kan ha egna band till länderna. Håll samtalet på vad källorna säger och vad kommittén beslutade. Lektionen värderar priser och beslut, aldrig folkgrupper eller länder. Omslaget visar kända personer som har nominerats; lektionen tar inte ställning för eller emot någon av dem.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Bakgrund

Testamentet

Alfred Nobel skrev sitt testamente för hand i Paris den 27 november 1895 och dog i december 1896. Räntan på förmögenheten skulle varje år delas ut till dem som ”under det förlupne året” gjort mänskligheten störst nytta. Fredspriset skulle gå till den som ”har verkat mest eller best för folkens förbrödrande och afskaffande eller minskning af stående armeer samt bildande och spridande af fredskongresser”. Det delas ut av en kommitté om fem personer som Norges storting väljer. Det första fredspriset delades ut 1901.

Hur priset har breddats

De första åren gick priset mest till fredsrörelsen och till förhandlare. Men redan 1901 delades det med Röda korsets grundare Henry Dunant, för humanitärt arbete. Från Albert Lutuli (1960) har det också gått till kamp för mänskliga rättigheter, och senare till miljö, demokrati och hunger. Kommittén förklarar breddningen med att en varaktig fred bygger på att människors rättigheter respekteras. Historikern och kommitténs tidigare ordförande Francis Sejersted beskriver utvecklingen i artikeln *The Nobel Peace Prize: from peace negotiations to human rights* (nobelprize.org).

Regler som eleverna kan fråga om

Tusentals personer får nominera: bland andra parlamentariker och regeringar, professorer i vissa ämnen och tidigare pristagare. Varje år nomineras flera hundra kandidater, 2026 var de 287. Namnen på nominerade och nominerare hålls hemliga i 50 år, men nominerare berättar ibland själva. Ett pris kan inte tas tillbaka: enligt Nobelinstitutet gäller det det som pristagaren gjort fram till att priset delades ut. Priset har inte delats ut 19 gånger, senast 1972. 1948, året då Gandhi sköts, skrev kommittén att det inte fanns någon lämplig levande kandidat.

Årets pris: bladet som byts

Steg 5 bygger på bladet Årets pris. Överst står årets pris med bara det kommittén visste när det delades ut, hämtat ur kommitténs pressmeddelande. Längst ned står förra årets pris och det som har hänt under året sen dess, som baksidan av ett vändkort. Eleverna prövar årets pris med sina krav och jämför de två. På lektionssidan finns alltid det senaste bladet, och de tidigare finns kvar. Frågorna i parhäftet passar vilka två pris som helst.

Om läget har ändrats

Ni har det senaste bladet. Gör steg 5 som det står. Det är meningen att ingen vet hur det går för årets pris.

Pristagaren är omstridd. Håll er till frågorna: vad säger motiveringen, vilka krav passar, och vad skulle visa om priset var rätt eller fel? Samma frågor gäller oavsett vem som får priset. Låt eleverna tycka olika, men be om belägg från bladet.

Gaza kommer upp. Pillay ledde FN:s granskning av Israel och de palestinska områdena. Den hör till samma tråd som resten av hennes arbete: internationell rätt gäller alla parter, även mäktiga stater. Kommissionens slutsats är en bedömning, inte en dom. Håll samtalet på priset och elevernas krav, inte på vem som har rätt i kriget.

Inget pris delades ut. Använd det senaste bladet på lektionssidan och fråga: varför kan en kommitté välja att inte dela ut något pris alls?

Läget har ändrats sen bladet gjordes. Bladet för 2026 beskriver läget i oktober 2026. Har något hänt sen dess, till exempel ett val i Venezuela: låt eleverna lägga till det på baksidan av förra årets pris i fråga 3.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Lektionens gång, del 1

0:00
till 0:06

Steg 1 · Enskilt · Mitt blad, framsidan

Ta ställning

Säg

Alla sex på bilden har nominerats till fredspriset. Gissa för var och en: har personen fått priset? Ta sedan ställning: vem ska fredspriset gå till?

Du gör

- Dela ut Mitt blad, ett per elev. Visa bild 2. Eleverna ringar in Ja eller Nej för alla sex i 1a. 2 minuter.
- Visa bild 3 med svaren. Stanna vid Obama: han fick priset för det kommittén hoppades att han skulle göra. 1 minut.
- Visa bild 4. Eleverna ringar in i 1b och skriver ett skäl. 3 minuter. Räkna med handuppräckning och skriv siffrorna på tavlan. Ni behöver dem i steg 6.

Eleverna gör

- Gissar för varje person om hen har fått priset.
- Tar ställning och skriver ett skäl.

Svaret i 1a

Ja: Mandela 1993, Obama 2009 och Malala Yousafzai 2014. Nej: Gandhi (nominerad fem gånger 1937 till 1948), Trump och Thunberg (nominerade flera gånger enligt dem som nominerade dem). Om Obama skrev kommitténs sekreterare Geir Lundestad 2015 att kommittén hade hoppats att priset skulle hjälpa honom, och att det inte blev så.

Ingen tar ställning för personerna

Porträtten väcker intresse. Lektionen handlar om priset, inte om att tycka till om dem. Styr dit om samtalet glider.

0:06
till 0:18

Steg 2 · I par · Parhäftet, sidan 1 och 2

Testamentet

Säg

Fredspriset finns för att Alfred Nobel skrev det i sitt testamente. Ni är Nobelkommittén. Vad ska krävas för att få priset? Era krav måste bygga på det Nobel skrev.

Du gör

- Dela ut parhäftet, ett per par. Visa bild 5 och läs det första stycket högt, så att eleverna hör att det är vanlig svenska.
- Efter 4 minuter: fråga vilka ord som säger när. Visa bild 6.
- Paren skriver tre krav. Läs exemplet på bild 7 högt.
- Efter 11 minuter: låt några par läsa upp ett krav var.

Eleverna gör

- Läser utdraget och ringar in ord om tid.
- Svarar på fråga 1.
- Skriver tre krav, vart och ett med ett ord ur testamentet.

Fråga 1

”Under det förlupne året”, ”hafva gjort” och ”har verkat” pekar bakåt: på det som redan är gjort. Men testamentet säger inte att freden måste ha lyckats.

Svagt krav

Ett krav utan stöd i testamentet, som ”en snäll person”. Fråga: vilket ord i testamentet stöder det?

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Lektionens gång, del 2

0:18
till 0:30

Steg 3 · I par · Parhäftet, sidan 3

Motiveringarna

Säg

Har kommittén följt testamentet? Här är åtta riktiga motiveringar från 1901 till 2020. Skriv kortets nummer i den del av testamentet som det passar.

Du gör

- Visa bild 8. Paren sorterar i 8 minuter och svarar på fråga 3.
- Visa bild 9 med facit och gå igenom korten i Står inte i testamentet. Visa bild 10 och läs slutsatsen.

Eleverna gör

- Skriver kortens nummer i fälten.
- Skriver vad kommittén har lagt till.

Slutsatsen
Priset har breddats till mänskliga rättigheter, humanitärt arbete, miljö och hunger. Kommittén knyter nästan alltid motiveringen till fred. Breddningen är en tolkning, och den går att diskutera.

Diskutabla kort
Dunant passar förbrödrande men också humanitärt arbete, som inte står i testamentet. Godta båda om paren förklarar.

0:30
till 0:52

Steg 4 · Grupp om fyra · Gruppbladen A till D

Facit i efterhand

Säg

Nu dömer ni i efterhand. Ni får ett pris och vet bara det kommittén visste då. Vänd inte bladet förrän jag säger till.

Du gör

- Två par blir en grupp. Dela ut gruppbladen A, B, C, D, A … med framsidan upp. Visa bild 11.
- Grupperna väljer tre krav, läser och ringar in. 8 minuter.
- Säg: vänd bladet nu. Visa bild 12. Grupperna läser och skriver sitt beslut. 7 minuter.
- En grupp per fall läser upp (bild 13). Har två grupper samma fall: den andra lägger till det som saknas. Visa bild 14 och läs slutsatsen.

Eleverna gör

- Väljer tre krav och läser framsidan.
- Bedömer priset med det man visste då.
- Vänder, läser och prövar bedömningen.
- Skriver kommitténs beslut och läser upp.

Inget facit
Bedöm om gruppen använder sina krav och ger två belägg från bladet. Stöd per fall finns på sidan 7.

Den viktiga skillnaden
Var beslutet rimligt med det man visste då, och vad visar det som hände sen? Grupper som dömer bara efter baksidan: fråga om kommittén kunde ha vetat det.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Lektionens gång, del 3

0:52
till 1:02

Steg 5 · I par · Årets pris och parhäftet, sidan 4

Årets pris

Säg

Nu är ni kommittén för två pris. Årets pris vet ingen hur det går för. Förra årets pris har fått ett år på baksidan, precis som vändkorten. Vilket av dem blir lättast att bedöma om fem år?

Du gör

- Dela ut Årets pris, ett per par. Visa bild 15.
- Efter 8 minuter: låt några par läsa fråga 3 och 4. Skriv på tavlan vilket pris klassen tycker är lättast att bedöma, och varför.
- Säg: förra årets pris var ett vågspel. Årets pris belönar det som redan är gjort. Det är frågan från steg 1.

Eleverna gör

- Läser bladet.
- Prövar årets pris med sina krav.
- Jämför med förra årets pris och det som har hänt sen.

Fråga 2
Kommittén beskriver ett långt liv i rätten, från advokat under apartheid till domare i internationella domstolar. Ett pris för något som redan är gjort. Men kommittén säger också att internationell rätt behövs nu, så priset är ett budskap om det som pågår.

Fråga 3 och 4
Rimligast är för tidigt att säga: Maduro är borta, men inte genom ett val. Förra årets pris är lättast att bedöma, eftersom det går att se om ett fritt val hålls. Ett pris för det som redan är gjort kan knappast visa sig fel på samma sätt.

1:02
till 1:10

Steg 6 · Enskilt, sedan helklass · Mitt blad, baksidan

Innan du går

Säg

Ni tog ställning i början av lektionen. Vem ska fredspriset gå till, tycker ni nu?

Du gör

- Eleverna ringar in igen. Räkna med handuppräckning och jämför med steg 1 (bild 16). Fråga några som ändrade sig vad som fick dem att göra det. 2 minuter.
- Visa bild 17 och läs de fyra slutsatserna. 2 minuter.
- Visa bild 18. Exit ticket, 4 minuter. Samla in Mitt blad.

Eleverna gör

- Tar ställning igen.
- Lyssnar på slutsatserna.
- Skriver exit ticket.

Slutsatsen om ställningstagandet
Båda går att försvara, men de kräver olika saker. Testamentet pekar bakåt. Den som belönar det som redan är gjort kan visa belägg. Den som vill hjälpa något som pågår tar en risk.

Efter lektionen
Spela Fyndet: Fredspriset, tio frågor om lektionens innehåll. Klassen går med i mobilen utan konto.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Svar och stöd, steg 2 och 3

Steg 2: tre krav

Exempel som bygger på testamentet: Priset ska gå till den som har fått länder att sluta kriga (folkens förbrödrande). Priset ska gå till den som har minskat antalet soldater eller vapen (minskning af stående armeer). Priset ska gå till den som har fått människor från olika länder att mötas (fredskongresser). Priset ska gå till något som har hänt det senaste året (under det förlupne året). Det ska inte spela någon roll vilket land personen kommer från (nationalitetstillhörighet).

Steg 3: facit

Folkens förbrödrande

2 1901 · Henry Dunant. *Förståelse mellan folk passar förbrödrande. Men att hjälpa sårade, det humanitära, står inte i testamentet. Redan första året breddade alltså kommittén priset.*

Färre arméer och vapen

4 1982 · Alva Myrdal och Alfonso García Robles. *Nedrustning betyder att minska vapen och arméer. Alva Myrdal var svensk och företrädde Sverige i FN:s förhandlingar om nedrustning i Genève.*

7 2017 · ICAN. *ICAN är en organisation som arbetar för att förbjuda kärnvapen. Det passar Nobels tanke om att minska arméerna.*

Fredskongresser

1 1901 · Frédéric Passy. *Passy startade fredsföreningar och var med och grundade Interparlamentariska unionen, där politiker från olika länder möts. Det är precis det Nobel skrev.*

Står inte i testamentet

3 1960 · Albert Lutuli. *Kampen mot apartheid i Sydafrika gällde mänskliga rättigheter i ett land, inte fred mellan länder. Det var första gången priset gick till en sådan kamp.*

5 2004 · Wangari Maathai. *Miljö och demokrati står inte i testamentet. Kommittén skrev att freden på jorden hänger på att vi kan skydda vår livsmiljö.*

6 2014 · Kailash Satyarthi och Malala Yousafzai. *Barns rättigheter står inte i testamentet. Kommittén skrev att det är en förutsättning för en fredlig utveckling i världen att barns och ungas rättigheter respekteras.*

8 2020 · FN. *Hunger står inte i testamentet. Men motiveringen knyter hungern till fred och krig.*

Fråga 3. Ett starkt svar: kommittén ger också priset till dem som kämpar för mänskliga rättigheter, för miljön, för barn och mot hunger, och förklarar det med att det leder till fred.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Svar och stöd, steg 4 till 6

Steg 4: stöd per fall

A · 1993 · Nelson Mandela och F. W. de Klerk

Före vändningen. Med det kommittén visste: freden var inte klar, men båda sidor hade förhandlat fram ett val. Priset belönade något som pågick, som kommittén själv skrev.

Efter vändningen. Det som hände sen stöder priset: valet hölls, makten gick över utan inbördeskrig och Mandela lämnade frivilligt. Ett exempel på att ett pris för något som pågår kan gå bra.

B · 2019 · Abiy Ahmed

Före vändningen. Med det kommittén visste: freden med Eritrea var verklig och reformerna stora. Men kommittén skrev själv att priset kunde vara för tidigt. Priset ville uppmuntra.

Efter vändningen. Det som hände sen talar mot priset: pristagaren ledde ett land i krig. Ändå kan man hävda att beslutet var rimligt med det man visste. Gruppen behöver skilja på de två frågorna.

C · 1999 · Läkare utan gränser

Före vändningen. Med det kommittén visste: priset belönade något som redan var gjort, under nästan 30 år. Men humanitärt arbete står inte i testamentet, så gruppen måste förklara varför det leder till fred.

Efter vändningen. Det som hände sen ändrar lite: arbetet har fortsatt. Priset gav organisationen en plattform. Ett exempel på ett pris för det som redan har gjorts.

D · 1991 · Aung San Suu Kyi

Före vändningen. Med det kommittén visste: en fredlig kamp för demokrati mot en brutal regim, och hon betalade med sin frihet. Priset belönade det som redan var gjort och ville samtidigt ge stöd.

Efter vändningen. Det som hände sen ställer en ny fråga: kan ett pris vara rätt för det någon gjorde då, även om hen senare gör något som strider mot det? Kommittén säger ja, priset gäller tiden fram till 1991.

Exempel på ett starkt beslut (fall B)

Vi anser att priset var rimligt 2019 men visade sig vara fel. Kravet att priset ska gå till den som har fått länder att sluta kriga uppfylldes: Etiopien och Eritrea slöt fred 2018. Men kommittén skrev själv att priset kanske kom för tidigt. Ett år senare började kriget i Tigray. Vi ändrar oss inte om beslutet, men det visar att ett pris för något som pågår är ett vågspel.

Steg 6: exit ticket

Ett starkt svar har ett krav som bygger på testamentet, ett verkligt pris som exempel och säger vad som är svårt: att man inte vet hur det går.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.

Källor och licenser

Testamentet. Alfred Nobel, testamente, Paris 27 november 1895. Originalet hos Nobelstiftelsen. Texten efter nobelprize.org, Alfred Nobels testamente. Foto av sidan 2 och 3: Waage, CC BY-SA 3.0, Wikimedia Commons.

Motiveringarna och pressmeddelandena. Den norska Nobelkommittén, pressmeddelanden 1991, 1993, 1999, 2004, 2014, 2019, 2025 och 2026, och prismotiveringarna 1901, 1960, 1982, 2017 och 2020, nobelprize.org. Översatta av Didaktikstudion.

Breddningen. Francis Sejersted, The Nobel Peace Prize: from peace negotiations to human rights, nobelprize.org, 2001.

Regler. Nobelinstitutet, Questions and answers about the nomination process for a Nobel Peace Prize, nobelprize.org. Gandhis nomineringar: UCLA South Asia Center, Gandhi and the Nobel Peace Prize.

Fall A. Encyclopædia Britannica och South African History Online om valet 1994, regeringen och grundlagen 1996.

Fall B. Kommitténs uttalande 13 januari 2022 (NPR), Afrikanska unionen om avtalet i Pretoria 2 november 2022, FN:s råd för mänskliga rättigheter.

Fall C. Läkare utan gränser, Nobel Peace Prize 25 years (doctorswithoutborders.org) och om Kunduz 2015 (msf.org).

Fall D. UNHCR om rohingyerna, Al Jazeera 11 december 2019, nobelprize.org om att priset inte kan tas tillbaka.

Årets pris 2026. Nobelkommitténs pressmeddelande 9 oktober 2026, citerat av Al Jazeera, Time och ETV Bharat 9 oktober 2026. Granskningen: FN:s undersökningskommission om de ockuperade palestinska områdena och Israel, rapporter juni 2024 och 16 september 2025. **Förra årets pris.** Pressmeddelandet 10 oktober 2025. Ett år senare: Reuters via Qatar Tribune (januari 2026), Wikipedia, 2026 political prisoner release in Venezuela, och Latin Post 6 oktober 2026.

Steg 1. Geir Lundestad, Fredens sekretær. 25 år med Nobelprisen (2015), citerad i The Local Norway 16 september 2015.

Bilder

Omslaget: Mahatma Gandhi, Elliott & Fry 1931, fri från upphovsrätt; Nelson Mandela, Kingkongphoto 1994, CC BY-SA 2.0; Malala Yousafzai, Russell Watkins/DFID 2014, CC BY 2.0; Barack Obama, Pete Souza/Vita huset 2012, fri från upphovsrätt; Donald Trump, Daniel Torok/Vita huset 2025, fri från upphovsrätt; Greta Thunberg, Anders Hellberg 2018, CC BY-SA 4.0. Alla via Wikimedia Commons.

Fall A: World Economic Forum, CC BY-SA 2.0. Fall B: Bair175, CC BY-SA 4.0. Fall C: Ovruni, CC BY-SA 4.0. Fall D: Htoo Tay Zar, CC BY-SA 3.0. Årets pris 2026: US Mission Geneva 2014, fri från upphovsrätt. Illustrationer av elever: Open Peeps av Pablo Stanley, CC0 1.0.

Materialet: Didaktikstudion, CC BY-NC-SA 4.0. Bilderna har sina egna licenser.

Hur gick det? Berätta på **didaktikstudion.se/fredspriset/#omdome**